

Bojana Bregar

Včerajšnji svet Wes Anderson: *Grand Budapest hotel*

V včerajšnjem svetu se nahaja Zubrowka, čedna majhna dežela, obdana z venčkom sneženih alpskih vrhov, prepletena s tlakovanimi mestnimi ulicami okrog umetelnih stavb, ki so zgodovinskega videza in hkrati suspendirane v brezčasju pastelnih odtenkov. Po mestih se sprehajajo od saj počrneli dimnikarji, od moke beli peki, pa tudi meščanske dame s čipkasto obrobljenimi senčniki in ugledni gospodje s poškrbojenimi ovrtniki in povoskanimi brki, ki se jim kot konice turških copat vijejo pod nosovi. Ko si želijo spremembe, se odpravijo tjakaj pod gore, v toplice po zdravje, po krepak alpski zrak in tudi zato, da se malce podružijo na idiličnih sprehodih in spoznajo kakšno podobno romantično dušo tam zgoraj, kjer se življenje zdi preprostejše.

O prav takem, četudi za razliko od Zubrowke resničnem svetu, je pisal avstrijski pisatelj Stefan Zweig, medtem ko je njegov sodobnik, režiser Ernst Lubitsch, z ljudmi tistega časa in prostora pletel socialne mreže svojih črno-belih komedij. Podoba časa, za katero se zdi, da je zavoljo romantičnega duha, ki je takrat še ves živ in mlad in nedolžen razsajal, bila v svojih porah že takrat dodobra prežeta z nostalgijo. Svet na prelomu stoletja, na stari celini, ki se ne more otresti svoje dolge zgodovine, saj ta iz njega veje trmasto in vztrajno kot vonj po sivki iz plašča, ko ga na zimo vzamemo iz omare. Iz tega občutka se je porodil človek, ki pooseblja hkrati tradicijo in modernost, razigrano nedolžnost in eleganten občutek za ohranjanje reda – gospod Gustav, oskrbnik hotela Grand Budapest.

Njegova je osrednja zgodba v novem filmu Wesa Andersona in tiči kot najmanjša izmed babušek ukalupljena v njegovi srčiki, kjer jo obdajajo še tri plasti; druga zgodba, ki govori o mladem pisatelju,

ki se mnogo let kasneje poda v taisti hotel, ko je ta izgubil že večino svojega nekdanjega čara, bržkone bolj zaradi zgrešenih estetskih idealov, ki so nadomestili prejšnje, kot pa zaradi dejanske obrabe; tretja, v kateri pisatelj – zdaj že dedek – pripoveduje o hotelu in njegovem izjemnem oskrbniku, in naposled še zadnja zgodba, ki je hkrati prva v filmu. Zanj lahko rečemo predvsem, da je tam zaradi ključev, ki jih ponudi bralcu (filmskega teksta).

Vrnimo se za trenutek h gospodu Gustavu. Kot oskrbnik ali točneje, *concierge*, vodi brezštevilo osebje hotela Budapest, precizno in z občutkom, bolj s prirojeno intuicijo kot s pomočjo kakšnega racionalistično zasnovanega sistema. Kar se tiče gospoda Gustava, je biti zaposlen v hotelu poslanstvo, ne poklic. In poslanstvo se ne sprašuje po tem, od kod nekdo prihaja in kakšen je njegov socialni status. Poslanstvo pomeni, da so pred neko nalogo vsi enaki. Razlika je le v meri večine, s katero jo opravijo. In kjer veljajo ti standardi, je gospod Gustav povsem enak aristokratski klienteli, ki ji nudi usluge, če ne še za kanec boljši. Konec koncev oni potrebujejo njega in ne obratno. »Concierge mora biti povsem neviden, razen, ko ga nekdo rabi. Hkrati mora biti povsod in nikjer ...« razlaga gospod Gustav svojemu mlademu protežirancu Zeru, ki bo v nadaljevanju filma iz anonimnega vajenca prerasel v cenjenega prijatelja, zaupnika in naposled celo dediča. »In zapomni si, skrivnosti naših gostov, naj bodo še tako nezaslišane, so tudi naše skrivnosti.«

Grand Budapest hotel (The Grand Budapest Hotel, 2014) je osmi film Wesa Andersona in na nek način se zdi prelomen. Ne zato, ker bi bil njegov najboljši, bolj ima ta občutek opraviiti z dejstvom, da je film sam strukturiran na način, ki je še vedno neizgledno wesander-

sonovski, vendar se tokrat dvigne nad samo idejo prepoznavnega mikrokozmosa karakterjev in njihovih problematičnih, a v končni fazi prisrčnih odnosov, kot jih poznamo iz *Veličastnih Tenenbaumov* (The Royal Tenenbaums, 2001), *Življenja pod vodo* (The Life Aquatic with Steve Zissou, 2004) in *Čudovitega lisjaka* (Fantastic Mr. Fox, 2009). Če je v teh filmih Anderson kot režiser gledal nazaj, morda v neko tudi lastno preteklost, ki ga še vedno fascinira, njegov tokratni pogled prihaja od zgoraj. Je onniprezent, vseobsegajoč, toda v tem ni pogled režiserja kot boga vladarja. Je pogled skozi debelo steklo snežene krogel, v kateri večno krožijo počasni kosmi snega in padajo na miniaturno mesto na dnu, in to je pogled izgubljene nostalgije, pogled otroka v nas, ki se spominja preteklosti, toda ne takšne, kot je bila v resnici, ampak takšne, kot bi morala biti. Zubrowka. Grand Budapest. Rosebud.

Rekli smo že, da sta v idejnem ospredju tega filma dva avtorja iz 30. let prejšnjega stoletja, Stefan Zweig in Ernst Lubitsch. Anderson sam v številnih intervjujih govori o tem, kako je bil fasciniran nad zgodbami avstrijskega pisatelja, ki je bil eden najpopularnejših avtorjev tistega časa in ki je po izbruhu druge svetovne vojne z ženo prebegnil v Združene države, kjer sta v stanju brezupa storila poslednje dejanje romantične dobe, z roko v roki končala življenje s pomočjo barbiturativ. Lubitsch je, po drugi strani, evropejsko romantiko v 20. letih pripeljal v Holivud, kjer je odtelje s svojim sofisticiranim dotikom kraljevala vse do konca zlate dobe klasičnih ameriških komedij. Gustav Ralph Fiennesa je brez dvoma dedič gentlemanskega Gastona Monescuja iz *Težav v raju* (Trouble in Paradise, 1932, Ernst Lubitsch), kot je Zero Moustafa po zabavnem naključju, če ne celo po neki neverjetni igri usode, na las podoben Lubitschu samemu.

Grand Budapest hotel pa nam za orientacijo po svojem kompleksnem, večplastnem imaginariju ponuja še cel kup drugih referenc. Iskanje le-teh je praktično del samega filma, in če za vsak Andersonov film velja, da je nekako boljši po drugem ali celo tretjem ogledu,

je potemtakem večkratni ogled *Hotela Budapest* za pravega cinefila (in po možnosti ljubitelja) obvezen. Med drugim tako najdemo v tapiserijo zgodbe vpleteno Hitchcockovo *Raztrgano zaveso* (Torn Curtain, 1966) v prizoru muzejskih skrinjalnic med odvetnikom Kovacsem (Jeff Goldblum) in grotesknim Joplingom (Willem Dafoe), proti koncu pa v prizoru strelskega obračuna pademo naravnost v anarhični absurd, iz katerega skozi kaos krogel mežikajo bratje Marx.

Grand Budapest hotel svojega gledalca spretno ugrabi v pripoved, včasih morda do mere, ko bi si ta vseeno želel za trenutek splavati na površje po zrak, da si malo odpočije od tempa, ki mu ga diktira režiser. Kot pravijo mame svojim otrokom, preveč dobrega škodi, »manj je več« itd. Perfekten kot je – in tu govorim predvsem o perfektni dovršenosti fantazije – *Grand Budapest hotel* ne najde ali ne želi najti časa ali prostora, da bi plejadi svojih likov vdihnil kaj več življenja, kot jim ga dopušča epizodnost pojavljanja v filmu. Temu po svoje botruje tudi dejstvo, da gre za igralce, ki so tako ali tako del Andersonovega rednega igralskega ansambla (Bill Murray, Jason Schwartzman, Owen Wilson, Adrien Brody, Edward Norton ...) in so s tem nekako »živi« že po asociaciji. Toda še vedno pogrešam v njegovem novem filmu – kot sem tudi že v predzadnjem – tisto subtilno brezkompromisno človeškost, s katero so gledalcu zlezli pod kožo člani družine Tenenbaum, ali kako te je v *resnici* razočaral Max Fischer, ker si od njega preprosto kot od človeka pričakoval več.

Grand Budapest hotel ni kot Andersonovi prejšnji filmi, so pa vsi njegovi prejšnji filmi v *Grand Budapest hotelu*, če dovolj pozorno pogledamo. Morda ga prav zato obdaja avra nostalgčnosti, ob kateri se moramo (skupaj z Andersonom, se bojim) vprašati – kam naprej? Kakšno bo naslednje poglavje te velike ameriške sage, ki jo piše? Ali film Wesa Andersona lahko živi tudi v prihodnosti? Bo Wes Anderson kdaj zares odrasel?

Resnično upam, da ne.

